

Источники иллюстративного материала:

Analyze this: Analyze this. – 1999, Warner Bros. Pictures International, USA. – субтитри. *Boss of bosses*: Boss of bosses (2001). © TNT Originals, A Bleecker street films production, Warner Home video, USA. – субтитри. *Cop talk*: Cop talk: a dictionary of police slang [Ed. by C. Aaron and J. Lewis Poteet]. – Lincoln: Writers club press, 2000. – 144 p. *Dammen*: Dannen F. The G-Man and a Hitman / F. Dannen // Mob. Stories of death and betrayal from organized crime [Ed. by Clint Willis]. – N.J.: Listen & Live Audio, Inc. Roseland, 2002. – аудіокнига. *Last Man Standing*: Last Man Standing (1996). © New Line Cinema, USA. – субтитри. *Mobspeak*: Mobspeak: the dictionary of crime terms [Ed. by Carl Sifakis]. – N.Y.: Checkmark books, 2003. – 352 p. *Pistone 2004*: Pistone J. K. The way of the wiseguy / J. K. Pistone. – Philadelphia/L: Running Press, 2004 – 224 p. *Puzo*: Puzo M. The Godfather / M. Puzo. – N.Y.: New American Library, 2001. – 443 p. *The Godfather 1972*: The Godfather (1972). © Paramount Pictures, USA. – субтитри. *The Godfather 1990*: The Godfather: Part III (1990). © Paramount Home Entertainment, USA. – субтитри. *The Untouchables*: The Untouchables (1987). © Paramount Pictures, Art Linson Production, USA. – субтитри.

УДК 81'373.7-115(045)

БАЛАБАН О.О.

(Маріупольський державний університет)

СФЕРИ ВЖИВАННЯ АНГЛІЙСКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ ТА ЇХ СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті представлено аналіз сфер вживання фразеологічних евфемізмів та їх семантичні особливості в англійській та російській мовах. Доведено, що традиційними сферами використання евфемізмів в англійській та російській мовах є побутова (яка є найчисельнішою), соціальна та релігійна (є найменш чисельною у двох мовах). Також визначено лексико-семантичні групи вживання евфемізмів у кожній із семантичних сфер. Зазначено, що евфемізм є не тільки мовним поняттям, але й культурним.

Ключові слова: евфемізми, евфемістичні засоби, фразеологічні евфемізми, семантична сфера, лексико-семантична група.

Балабан Е.А. Сфера употребления английских и русских фразеологических эвфемизмов и их семантические особенности. В статье представлен анализ сфер употребления фразеологических эвфемизмов и их семантические особенности в английском и русском языках. Доказано, что традиционными сферами употребления эвфемизмов в английском и русском языках являются бытовая, (которая является самой численной), социальная и религиозная (наименее численная в двух языках). Также определены лексико-семантические группы употребления эвфемизмов в каждой из семантичных сфер. Отмечено, что эвфемизм – это не только языковое понятие, а и культурное.

Ключевые слова: эвфемизмы, эвфемистические средства, фразеологические эвфемизмы, семантическая сфера, лексико-семантическая группа.

Balaban O.O. The sphere of usage of English and Russian phraseological euphemisms and their semantic peculiarities. The article gives the analysis of spheres of usage and their semantic peculiarities in English and Russian. It is proved that traditional spheres of usage of euphemisms in English and Russian are domestic (which is the most numerous), social and religious (which is the least numerous in two languages). It is also defined lexical and semantic groups of usage of euphemisms in each semantic sphere. It is marked that euphemism is not only a linguistic notion but also a cultural one.

Key words: euphemisms, euphemistic means, phraseological euphemisms, semantic sphere, lexical and semantic group.

Пошуки нової функціонально-мовленнєвої парадигми в останні роки викликали пильну увагу вчених до природи фразеологічних одиниць (ФО) як знаків вторинного найменування з потужним емоційно-експресивним та оцінним потенціалом, як репрезентантів матеріальної й духовної культури, показників особливостей асоціативно-образного мислення (І.В. Мілева 2005, О.О. Близнюк 2008, І.В. Решетилова 2010 та ін.). Серед таких відтворюваних, відносно стійких сполучень слів із цілісним значенням вирізняються евфемістичні вирази – замітники певних назв понять, прямі номінації яких у даній мовленнєвій ситуації є небажаними. Актуальність вивчення евфемії, по-перше, визначається тим, що останніми десятиріччями використання евфемізмів у різних жанрах відрізняється особливою інтенсивністю, вони отримують виключно широке поширення у суспільно важливих сферах мовної діяльності. Разом із явними процесами дисфемізації та детабуїзації у популярній культурі, евфемізація поширюється у серйозних сферах мовного відображення суспільно-політичних подій, стає важливим знаряддям пом'якшення представлення подій, які можуть викликати тривогу, побоювання і навіть суспільний протест. До того ж, евфемізми – звичне явище у побутовому мовленні освічених людей. По-друге, на даному етапі розвитку лінгвістики робляться тільки перші спроби вивчення фразеологічних евфемізмів. До цього часу в обмеженій кількості праць вони вивчалися разом зі всіма фразеологічними одиницями, які належать до певного фразео-семантичного поля.

Метою дослідження було визначити сфери вживання англійських та російських фразеологічних евфемізмів, а також їх семантичні особливості. Серед завдань, що сприяли вирішенню поставленої мети були: 1) виявлення сфер евфемізації в англійській та російських мовах; 2) опис семантичних особливостей фразеологічних евфемізмів англійської та російської мов. Предметом дослідження були

семантичні та структурні особливості фразеологічних евфемізмів в англійській та російській мовах, а об'єктом дослідження - фразеологічні евфемізми в англійській та російській мовах.

Огляд попередніх досліджень переконує в тому, що існують 3 підходи до визначення евфемізму, в залежності від того, на яку функцію евфемізму робить акцент автор визначення: пом'якшення грубого та неприємного (Х. Фаулер, Ч. Кейні, В. Заботкіна); запобігання комунікативних конфліктів і невдач (Л. Крисін, Е. Партридж); маскуванню дійсності (Дж. Німан, К. Сільвер). Оцінка мовцем того чи іншого предмета мови з точки зору пристойності або непристойності, грубості або ввічливості звичайно є орієнтованою на певні теми та сфери діяльності людей (або відносин між ними). Традиційно такими сферами є: 1) деякі фізіологічні процеси (*to powder one's nose, to go to the ladies' (gentlemen's) room, to go to the water-closet, to go to the windsor castle* замість *to go to the toilet*); 2) назви статевих органів (*aidoion* замість *genitals*); 3) стосунки між статями (*liaision, involvement, intimate relationship, affair* замість *sexual relationship*); 4) хвороби та смерть (*to go west, to expire, to depart, to decease, to join the majority, to go the way of all flesh, to pass away, to breathe one's last, to go to one's last reckoning* замість *to die*); 5) розумові та фізичні можливості, зовнішність (*unseeing* замість *blind, differently able* замість *invalid, overweight* замість *fat, mentally sick* замість *mad, not brilliant* замість *stupid*); 60 Вікові евфемізми (*middlescence, senior citizen, golden ager*). Вище згадані теми евфемізації можна назвати побутовими, оскільки вони стосуються приватного життя людей, але, окрім цього, явище евфемізації спостерігається й у різноманітних сферах соціального життя людини та суспільства. У сучасних умовах найбільшого розвитку набувають способи та засоби евфемізації, які зачіпають соціально значущі теми, сфери діяльності людини, його відносини з людьми, із суспільством, з владою [Знаменська 2005, с. 74].

Не можна собі уявити без вживання евфемістичних засобів і такі сфери як:

1. **Дипломатія.** Ті комунікативні задачі, з якими доводиться мати справу дипломатам і політикам, неможливо вирішити, використовуючи лише прямі номінації, обходячись без натяків, недомовок, камуфляжу, тобто – без усього того, для передачі чого і призначені евфемізми (*emerging nation, developing nation, third-world nation* замість *poor nation, undernourishment* замість *starvation, the building up of labour reserves* замість *unemployment, depression* замість *economic crisis, conflict* замість *war*) [Баскова 2006, с. 6].

2. **Репресивні дії влади** (*ethnic cleansing* замість *genocide, correctional facility* замість *prison, law and order* замість *repression*).

3. **Державні та військові таємниці**, до яких відноситься виготовлення зброї, певних видів техніки, соціальний та чисельний склад установ (не тільки військових), напрямок їх праці (*air support* замість *bombing, to neutralize the target* замість *to kill a person*) [Граудіна 1994, с.79]. Під час війни у В'єтнамі з'явилися такі евфемізми, як *surgical strike* (a swift military attack, especially a limited air attack), *device* (a bomb), *body-count* (numbers killed in the combat). У 70-х роках британські політики вживали евфемізм *the troubles* по відношенню до повстань і терактів у Північній Ірландії [Мухамед'янова 2005, с. 8].

4. **Діяльність армії, розвідки, поліції, карного розшуку** та деяких інших органів влади, дії яких не мають бути "у всіх на очах" (*collateral damage* замість *killing of innocents, confidential source* замість *informer, agent* замість *spy, juvenile delinquent* замість *criminal, illegal substances* замість *drugs*) [Граудіна 1994, с. 21].

5. **Відносини між різними національними та соціальними групами, статус цих груп** (*modest, penniless, socially deprived, needy, low-income* замість *poor, homeless person* замість *beggar, diverse* замість *multi-racial, African-American* замість *Negro*) [Болотнова 1998, с. 21].

6. **Деякі різновиди професій**, евфемістичне визначення яких має за мету підвищити престижність цих професій або приховати негативне враження від роду занять, який визначають прямим найменуванням (*sanitation person* замість *garbage collector, administrative assistant* замість *secretary, hairologist* замість *hairdresser, flight attendant* замість *steward, funeral director* замість *undertaker*) [Евфемізми].

Евфемізації також підлягає і релігійна сфера життя людини. У сучасній англійській мові доволі часто слово *God* замінюється словами *Heaven, Jole, Lord, goodness*; слово *devil* – *the deuce, the dickens, old Nick, old Harry, Prince of the darkness, the evil one* [Арнольд 1986, с. 171].

Істотним для вживання евфемізмів є і соціальний чинник: у різному соціальному середовищі є неоднаковою уява про те, що пристойно та непристойно та, відповідно, про те, що може називатися прямо, а що має отримати евфемістичні визначення. Наприклад, в англійській мові є багато слів і значень, які називають наркотичні речовини та людей з наркотичною залежністю: *trippy, spaced* –

stupified or dazed by a narcotic; sunshine pill – a yellow or orange tablet containing the hallucinogenic drug LSD. А у соціолекті гангстерів існували евфемізми *hit – a planned murder, especially one carried by a mobster; contract – an assignment to kill someone for pay.*

Дослідження фразеологічних евфемізмів в англійській та російській мовах підтвердило вживання їх у таких трьох сферах: побутовій, соціальній та релігійній.

Побутові фразеологічні евфемізми за кількістю посідають перше місце в трьох мовах: 61,2% та 47% в англійській та російській відповідно. Виокремлені наступні групи: **1)** Смерть: *to close one's eyes, to go to one's long rest; уснуть навеки – померти; уйти в вечность – померти; Бог прибрал – помер.* **2)** Фізичні та психічні хвороби: *to keep one's bed; лежать в лёжку – бути хворим; в глазах зеленеет – бути тяжко хворим;* **3)** Фізіологічні процеси: *to see a man about a dog, to powder one's nose; в интересном положении – вагітна; понудрить нос – піти до туалету;* **4)** Стосунки між статтями: *love affair, last favour, carnal knowledge; друг дома – коханець господині будинку; дорогой друг – постійний сексуальний партнер;* **5)** Людське тіло: *horn of plenty, to be in the altogether, the garb of Eden; главный инструмент – чоловічі геніталії; в чём мать родила – без одягу;* **6)** Поведінка, що викликає осуд: *afternoon man – a debauchee; to draw a long bow – to tell a lie; Двуликий Янус – лицемір; Лиса Патрекеевна – хитра людина. Сидеть как именинник – бути ледарем;* **7)** Вік людини: *the yellow leaf, the afternoon of life, the golden age; на закате дней – у старості; в годах – старий;* **8)** Зовнішність, фізичні та розумові можливості: *academic dismissal – exclusion from the university; aesthetic procedure – plastic surgery; войти в тело – набрати вагу; пороха не выдумает – він нерозумний; курский соловей – поганий співак.*

Треба зазначити, що всі вище названі групи репрезентовано в двох мовах. Найбільша кількість фразеологічних евфемізмів належить до групи "Смерть", що обумовлено тим, що смерть є найбільш страшним та тяжким для сприйняття явищем для людини, та про неї уникають говорити. Певні фразеологізми мають близьке та навіть еквівалентне значення: *to come to God – Господь призвал.*

Соціальні евфемізми в двох мовах посідають друге місце – 31,2% та 40,6% англійській та російській мовах відповідно. Було виокремлено такі групи: **1)** Державна політика: *ethnic cleansing – genocide; ideological supervision – censorship; власть тьмы – реакційна влада; этническая чистка – геноцид;* **2)** Діяльність армії: *fraternal assistance – invasion; expedient demise – killing of innocents; дружеская помощь – інтервенція; сохранение напряжения – продовження військових дій;* **3)** Злочини та діяльність поліції: *бандит – gentleman of the path, knight of the road; аферист – knight of fortune, gentleman of fortune, knight of industry; шулер – knight of the elbow; кушечкові ворю – light-fingered gentry;* **4)** Економічний стан: *early release, human sacrifice, dose of P45 medicine – dismissal; увеличение трудовых резервов – безробіття; вкушатъ от пищи святого Антония – голодувати;* **5)** Соціальні хвороби: *can on – drunkenness; an alley cat – a prostitute; зелёный змей – алкоголізм; представительница древнейшей профессии – повія;* **6)** Насильство: *to knock around, to lift a hand; отвезать берёзовой каши – бути побитим; протереть с песочком – побити;* **7)** Професії: *a flight attendant, an administrative assistant, a funeral director; запечных дел мастер – кам;* **8)** Використання зв'язків для досягнення певних вигод: *Бабушка ворожит, мохнатая лапа.* Треба зазначити, що група "Використання зв'язків для досягнення певних вигод" не репрезентовано серед англійських фразеологічних евфемізмів.

Цікавою для аналізу є група "Соціальні хвороби", адже в англійській мові вона включає до себе евфемізми алкоголізму, наркоманії, проституцію та азартних ігор, а в російській мові – лише алкоголізму та проституції. Також найчисленнішою групою соціальних фразеологічних евфемізмів є група "Злочини та діяльність поліції". Певні евфемізми є близькими або навіть еквівалентними за значенням: *ethnic cleansing – этническая чистка; fraternal assistance – дружеская помощь.*

У двох мовах релігійні евфемізми є найменш численними (5,6% та 2,98% в англійській та російській мовах відповідно), та виокремлено 3 групи: **1)** Евфемізми, що виникли через повагу: *Богородиця – Our Lady, the Queen of Glory, Библия – the Sacred Volume, the Book of Books; Наш Создатель, Отец небесный, Царица небесная;* **2)** Евфемізми, що виникли через страх: *пекло – the lower regions, диявол – the evil one, the Prince of darkness, the gentleman in black; Геенна огненная, Князь тьмы;* **3)** Евфемізми, що створено для маскуванню церковних реалій: *Anointing of the sick – in extremis; Room of reconciliation – a confessional.*

Треба зазначити, що остання група відсутня в російській мові. Певні евфемізми також є максимально близькими за значенням: *the Queen of Glory – Царица небесная; the Book of Books – Книга книг.*

Таким чином, можливість створення спільної семантичної класифікації для фразеологічних

евфемізмів у двох різносистемних мовах обумовлюється тим, що евфемізм є не тільки мовним поняттям, але й культурним, оскільки сама людина вирішує, що є недоречним, непристойним або недоладним у певній ситуації. До перспектив подальшого дослідження можна віднести розробку подальшої семантичної класифікації, побудову когнітивної матриці, щоб відзначити понятійні диференціації або дослідження структурних особливостей фразеологічних евфемізмів.

Література

Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1986. – 295 с. Баскова Ю.С. Эвфемизмы как средство манипуляции в языке СМИ (на материале русского и английского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 12.02.06 / Ю.С. Баскова; Кубанский государственный университет. – Краснодар, 2006. – 24 с. Болотнова Н.С. Эвфемизация в современном словоупотреблении и языковая компетенция личности / Н.С. Болотнова // Языковая компетенция: грамматика и словарь. – Новосибирск, 1998. – С.19-23. Близнюк О.О. Концепти життя і смерть: лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі паремійного фонду української та італійської мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.17 “Порівняльно-історичне та типологічне мовознавство” / О.О. Близнюк. — К., 2008. — 20 с. Граудина Л.К. Эвфемизмы – дисфемизмы, парламентские и непарламентские выражения / Л.К. Граудина // Культура парламентской речи. – М.: Наука, 1994. – С. 77-90. Знаменская Т.А. Стилистика английского языка / Т.А. Знаменская. – 3-е изд., испр. – М.: Едиториал, 2005. – 208 с. Мілева І.В. Евфемізація і дисфемізація у фразеотворенні говірок сходу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 “Українська мова” / І.В. Мілева. — Луганськ, 2005. — 19 с. Мухамедьянова Г.Н. Эвфемия в общественно-политической лексике: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Г.Н. Мухамедьянова. – Уфа, 2005. – 22 с. *Эвфемизмы: Побег от истины и ответственности* [Электрон. ресурс]. – Режим доступа –: <http://www.umsetzungsberatung.be>

УДК 811.112.2`37`373.613

BLUHME H.
(Universiteit Antwerpen)

ZUR SEMANTIK UND PRAGMATIK DER ROMANISCHEN LEHNWÖRTER IM DEUTSCHEN

Romance loanwords have entered the German language mainly in the fields of general civilisation, fashion and commerce. Loanwords – as opposed to foreign words – show the degree and the type of the relationship between nations. Speakers of small languages, such as Picard or Dutch, as the bilingual mediators should not be neglected.

Key words: borrowed words, indirect borrowings, direct borrowings.

Die Anzahl der romanischen Fremdwörter, die ihren Weg ins Deutsche gefunden haben ist fast unbegrenzt, deshalb soll hier nur einige Lehnwörter betrachtet werden, also Wörter, die sich der Phonologie und Phonotaktik des Deutschen angeschlossen haben, die also auf den ersten Blick nicht mehr als Fremdwörter erkennbar sind. Das hat den Vorteil, dass ihre Zahl überschaubarer ist, und weiter möchte ich mich auf einsilbige Morpheme beschränken, also nicht Wörter wie das *Kaninchen* besprechen, denn es besteht aus zwei Morphemen, von denen das erste zweisilbig ist: Lat. *canis* wurde vom *Hund* auf das *Kaninchen* übertragen; auch der Akzent auf der zweiten Silbe verrät noch die fremde Herkunft. Hier soll nun gezeigt werden, dass die romanischen Lehnwörter aus bestimmten semantischen Feldern stammen, die übrigens nicht identisch sind mit den semantischen Klassen der Fremdwörter, die in weit stärkerem Maße dem intellektuellen Wortschatz zuzuordnen sind. Übrig bleibt ein aktiver Wortschatz des Deutschen – ohne die Fremdwörter und dialektalen Ausdrücke – bestehend aus etwa 3800 Morphemen.

Von diesen 3800 Morphemen stammen 298 direkt aus dem Lateinischen, das ich hier ausklammere, 129 aus dem Französischen und 59 aus dem Italienischen. Das ergibt einen ungefähren Einblick in die Zusammenhänge der Beziehungen zwischen Deutschland und seinen romanischen Nachbarn; doch lassen wir uns nicht durch Zahlen täuschen: Viele Faktoren bestimmen die Zahl der Lehnwörter. Das Lateinische hat fast zwei tausend Jahre lang die Kultur Europas bestimmt, auch wenn die Umgangssprache der gebildeten Römer zu ihrer Zeit häufiger Griechisch als Latein war. Es war Kirchen- und Gelehrtensprache, aber es war mit der Volkssprache nicht so eng verwandt wie Kirchenslavisch und Russisch oder Ukrainisch.

Da der italienische Einfluss gern unterschätzt wird, möchte ich damit beginnen:

Aus dem Italienischen stammen 87 Wörter, wenn man die indirekten Entlehnungen mitzählt. 5 Wörter für Transport und Handel, nämlich *Firma*, *Kasse*, *Post*, *Spesen* und das *Ries*. Das letztere Wort erscheint bereits um 1300 im Deutschen; es kommt ursprünglich aus dem Arabischen *rizma* „das Paket“, daraus auch englisch *ream* „480 Bogen Papier“. *Firma* taucht um 1700 auf, *Kasse*, *Post* und *Spesen* sind bereits um 1500